

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קמ"ז

לעיל הובאה דעת ר' שמעון בן מנסיא שאדם שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחר, ואחר כך בא בנו והתברר שלא מת, לדעת תנא קמא מתנתו מתנה, אך לדעת רבי שמעון בן מנסיא אין מתנתו מתנה כיון שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן. ורואים שר"ש בן מנסיא הולך אחרי אומדן דעתו של הנותן.

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאדם שהיה חולה ומוטל במטה ואמרו לו נכסיך למי ואמר להן דומה הייתי שיש לי בן ועכשיו שאין לי בן נכסי לפלוני, או שהיה חולה ומוטל במטה ואמרו לו נכסיו למי אמר להן דומה הייתי שאשתי מעוברת עכשיו שאין אשתי מעוברת נכסי לפלוני. **אם** נודע אחר כך שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת אין מתנתו מתנה.

ומנסה הגמרא לומר שברייתא זו כדעת ר' שמעון בן מנסיא שאומר שהולכים אחרי אומדן דעתו של הנותן ולא כדעת חכמים שחולקים על ר"ש בן מנסיא. אך דוחה הגמרא שהברייתא הזו אף כדעת חכמים כיון שאדם שאומר **בפירוש** דומה הייתי שיש לי בן מוכח מדבריו שנותן זאת רק על דעת שאין לו בן.

ושואלת הגמרא שפשוט כך ומה הייתה הקושיא מלכתחילה, ומבארת הגמרא שהיה צד לומר שכוונתו הייתה רק להזכיר את צערו ולא להתנות בזה את המתנה, ולכן מבארת הגמרא שוודאי שבאופן כזה כוונתו הייתה להתנות את המתנה בכך שבאמת מת בנו.

מביאה הגמרא שאמר ר' זירא בשם רב שהדין שמתנת שכיב מרע שקודם מיתתו אמר לתת את נכסיו לאחר, שהוא קונה אפילו בלא קניין, הוא דין מדאורייתא, ולומדים אותו מהפסוק "והעברתם את נחלתו לבתו", שמשמע מהפסוק שחוץ מהעברת נחלה על ידי ירושה יש אופן נוסף שמעבירים נחלה מאדם לאדם, וזה על ידי מתנת שכיב מרע.

ורב נחמן אמר בשם רבה בר אבוה מקור אחר לדין הזה מהפסוק "ונתתם את נחלתו לאחיו" שמשמע שחוץ מנתינה זו יש אופן נוסף שאחר מקבל את מתנת הירושה מהמוריש, וזה על ידי מתנת שכיב מרע.

ואומרת הגמרא שרב נחמן לא למד את הדין של שכיב מרע מהפסוק שהביא ר' זירא "והעברתם את נחלתו" כיון שלדעת רב נחמן לומדים מהפסוק הזה את הדין שאמר רבי בברייתא שהסיבה שבכל הירושה נאמרה לשון נתינה, ובירושת ביתו נאמר לשון העברה, זה מפני שאין מי שמעביר נחלה משבט לשבט אלא בת הואיל ובנה ובעלה יורשים אותה, ואם הם משבט אחר הנחלה עוברת משבט אביה לשבט של בנה ובעלה.

ור' זירא לא למד את הדין של שכיב מרע מהפסוק שהביא ר' נחמן "ונתתם את נחלתו לאחיו", כיון שדרך הפסוק לומר כך, ואין זה ריבוי המיותר לדרוש ממנו את הדין של שכיב מרע.

ואומרת הגמרא שרב מנשיא בר ירמיה למד את הדין של מתנת שכיב מרע מהפסוק במלכים, "בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה", ומדברי ישעיהו משמע שאם חזקיהו יצוה את נכסיו, בציווי בעלמא הם יזכו בנכסים בלא קניין.

ורמי בר יחזקאל למד זאת מהפסוק שנאמר בשמואל על אחיתופל "ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור וילך אל ביתו אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק", ורואים שהספיק מה שציווה לבני ביתו ולא היה צריך קניין.

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת ששלשה דברים צוה אחיתופל את בניו, א. אל תהיו במחלוקת, ב. ואל תמרדו במלכות בית דוד, ג. ויום טוב של עצרת ברור וכלומר שהשמים צחים ואינו מעונן זרעו חטים.

ומר זוטרא אמר שאחיתופל אמר לבניו שביום טוב של עצרת **בלול** דהיינו מעונן, זרעו חטים, ולא ברור.

ואמרו חכמי נהרדעא בשם ר' יעקב, שלא ברור ברור ממש ולא כלול כלול ממש אלא אפילו כלול ורוח צפונית מנשבתו זה הוא יום ברור.

מביאה הגמרא שאמר רבי אבא לרב אשי שהם היו בודקים על ידי הרוח סימנים על התבואה אם תצליח או לא לפי סוכות ולא לפי שבועות, לפי שבחג נידונים על המים. וכפי שאמר רב יצחק בר אבדימי שבמוצאי יום טוב האחרון של סוכות הכל היו צופים לעשן המערכה, ואם נטה כלפי צפון על ידי שנשבה עליו רוח דרומית, עניים שמחים ובעלי בתים עצובים, מפני שגשמי שנה מרובים ופירות מרקיבים כי אינם יכולים להישמר ולכן נמכרים בזול.

ואם נטה עשן המערכה כלפי דרום, וכלומר שרוח צפונית נושבת בו, עניים עצובים ובעלי בתים שמחים מפני שגשמי שנה מועטים והפירות משתמרים ולכן נמכרים ביוקר.

ואם נטה העשן כלפי מזרח על ידי רוח מערבית הכל שמחים, כי הגשם ירד במידה והפירות לא יהיו ביוקר. ואם נטה כלפי מערב על ידי רוח מזרחית הכל עצובים, כי רוח מזרחית מונעת מטר וממילא יוקר גדול בא לעולם.

ושואלת הגמרא שכאן מבואר שרוח מערבית יפה ומזרחית קשה, והרי בבבביתא שנינו להפך שרוח מזרחית לעולם יפה, ומערבית לעולם קשה, ורוח צפונית יפה לחיטים בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בשעה שיניצו, ורוח דרומית קשה לחיטים בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בשעה שיניצו, ואמר רב יוסף ויש אומרים שאמר זאת מר זוטרא ויש אומרים רב נחמן בר יצחק שהסימן איזו רוח יפה למה, הוא שהשולחן בבית המקדש היה בצפון והמנורה בדרום, והרוח הצפונית טובה לחיטים שהם הלחם שהיה על השולחן בצפון, והרוח הדרומית יפה לזיתים, שהם השמן שהיה במנורה בדרום.

וממילא קשה שבבביתא שאומרת שרוח מזרחית לעולם יפה ומערבית לעולם קשה. רואים להפך ממה שאמר רב יצחק בר אבדימי,

ועונה הגמרא שלבני בבל רוח מערבית קשה כי לא חסר להם מים והיא ממטירה יותר מידי גשם, ולבני ארץ ישראל היא טובה. כי ארץ ישראל צריכה למטר הרבה.

וזו הסיבה שרוח מזרחית יפה לבני בבל, שאינם צריכים הרבה גשמים, אך קשה לבני ארץ ישראל שצריכים גשמים מרובים.

ומביאה הגמרא בבביתא שאמר אבא שאול שיום טוב של עצרת ברור זהו סימן יפה לכל השנה.

ואמר רב זביד שאם היום הראשון של השנה חמים רוב השנה תהא חמימה, ואם הוא קריר רוב השנה תהיה קרירה, והנפקא מינה היא לתפילתו של הכהן הגדול שהיה מתפלל על השנה הקרובה שתהיה גשומה, לפי מה שהיה רואה שעתידה להיות השנה בתחילת השנה.

עמוד ב'

לעיל הובאו דעות הסוברים שמתנת שכיב מרע היא מדאורייתא, אך אומרת הגמרא שרבי אמר בשם רב נחמן שמתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים מדרבנן בעלמא שתיקנו שמתנת שכיב מרע תחול, שמא תיטרף דעתו עליו.

ושואלת הגמרא כיצד יתכן שאמר רב נחמן שמתנת שכיב מרע היא מדרבנן, הרי רב נחמן עצמו אמר שאפילו שאמר שמואל שהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש של המלווה יכול למחול ללווה על החוב שהיה חייב לאביו, ואפילו אם אביו מכר את השטר חוב לאחר, ולמרות זאת מודה שמואל שאם אדם נתן שטר חוב במתנת שכיב מרע שאינו יכול למחלו.

ורואים מדברי רב נחמן שמתנת שכיב מרע היא מהתורה, ולכן אין הנותן יכול למחול ללווה על שטר החוב אחרי שהוא הביא אותו במתנה לאחר, כי המקבל זכה בחוב מהתורה, וממילא אין הנותן יכול למחול.

אבל אם מתנת שכיב מרע היא מתקנת חכמים, מדוע אין הנותן שטר חוב במתנת שכיב מרע יכול למחול אחר כך ללווה על החוב, הרי אפילו אם הוא מכר הוא יכול אחר כך למחול על החוב.

ועונה הגמרא שאכן לדעת רב נחמן מתנת שכיב מרע היא מתקנת חכמים מדרבנן אלא שתיקנו חכמים שתהא מתנתו עם תוקף כאילו היא מהתורה, ולכן דנים את המקבל כאילו הוא זכה בחוב בקניין גמור ולכן השכיב מרע אינו יכול לחזור בו.

אמר רבא בשם רב נחמן ששכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה, או אמר יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום, ולכן לא זכה המקבל בבית או בדקל, אלא רק אם אמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, או תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו, קנה המקבל את הבית או את הדקל.

ומדייקת הגמרא מדברי רבא שרב נחמן סובר שאין כח במתנת שכיב מרע יותר ממתנת בריא, אלא שמתנת שכיב מרע ניתנת בלא קניין ומתנת בריא עם קניין, אבל בשאר הדינים שכיב מרע שווה לדין של בריא הנותן מתנה, ולכן שכיב מרע שאמר יאכל פלוני פירות דקל זה המקבל לא קנה את הדקל, כי אף אם הנותן בבריא הוא לא קונה את הדקל בלשון כזו.

ושואלת הגמרא שהרי אמר רבא בשם רב נחמן ששכיב מרע שאמר תנו הלוואתי לפלוני, הלוואתו שייכת לפלוני, והרי בבריא אין הדין כך, ואין אדם יכול להקנות לחבירו הלוואה שחייבים לו בלא שיש לו עליה שטר, כיון שאין קניין תופס אלא בדבר שיכול להראות אותו או למסור אותו לחבירו.

ותירץ רב פפא שמה שמתנת שכיב מרע ומתנת בריא שווים זה לגבי דיני נתינת המתנה, אבל לאחר שהמקבל זוכה במתנת השכיב מרע הוא זוכה בה מדין ירושה ולא מדין מתנה, וממילא כמו שלגבי הלוואה היורש זוכה בהלוואת המוריש ואפילו שאין עליה שטר, כך מתנת שכיב מרע חלה אפילו בהלוואה, ואף שמתנת בריא לא.

ורב אחא בנו של רב איקא תירץ שיש דרך שאף אם בריא יכול להקנות לחבירו חוב שחייב לו חבירו, אם באותו המקום נמצא הבעל חוב, החייב והמקבל, שאז במעמד שלושתם יכול הבעל חוב להקנות את החוב למקבל, ולכן תיקנו חכמים ששכיב מרע יוכל להקנות את הלוואה אפילו שלא במעמד שלושתם.

